

HVORDAN SULT [1890] AV KNUT HAMSUN BLE TIL

Popularisert av Knut Michelsen, Cand Clip og Lim

Innledende bemerkninger eller den historiske kontekst

Knut Hamsuns liv (1859-1952) og forfatterskap betegnes ofte som en unik foreteelse, en Askeladdenhistorie uten like, fattiggutten fra den norske fjellbygda som ble Europas store dikter på begynnelsen av 1900-tallet, storbonde, proprietær og etter hvert en svært formuende mann med bl.a. største aksjepost i Gyldendal Norsk Forlag. Men sett i et historisk lys, fulgte Hamsun bare den malstrømmen hundretusenvis av andre nordmenn fulgte på slutten av 1800-tallet, flukten fra landsbygda, til andre mindre tettbebygde strøk av Norge som Nordland og Troms, til byene eller utvandring til Amerika. Dette skjer samtidig med en storstilt industrialisering av det norske samfunnet (men utviklingen skjer ikke samtidig på alle steder). Hva som ”pusher” hva av disse tre samfunnskraftene, får dere spørre historielærerne deres om. Men samtidig mens noe under 1 mill. nordmenn utvandrer til Amerika mellom 1825 og utbruddet av den første verdenskrig i 1914, øker folketallet i Norge fra rundt 1 mill. i 1800 til rundt 2 mill. i 1900.

Men befolkningslovens far, Robert Malthus (1766-1834), hadde en tese om at verdens folketall alltid ville ha en tendens til å vokse hurtigere enn hva de samlede matressurser ga grunnlag for, og med stadige kommende sultkatastrofer og sykdommer som resultat. Og Pedersen-familien (Hamsuns egentlige navn) visste hva sult var, både i Ottadalen og på Hamarøy i Nordland. En ung skrivekyndig og leseglad gutt med ambisjoner hadde bare en vei ut av uføret, forlate bondestanden, dvs. skifte samfunnsklasse og forsøke seg som byborger og forfatter, en klassisk parvenytilværelse altså. For å lykkes måtte han forandre både navn, klesstil, språk og væremåte. Men for å komme seg vekk fra Nordland, måtte han ha penger, mange penger – til reise, klær, bøker, og han håpet også å redde familien fra total ruin og et liv som fattiglemmer. Og pengene fikk han ”låne” av handelsmann Erasmus Zahl på Kjerringøy. Det ”lånet” har sin egen historie som kanskje viser en annen Knut Hamsun enn den vi stort sett har fått overlevert i de mange biografier om ham.

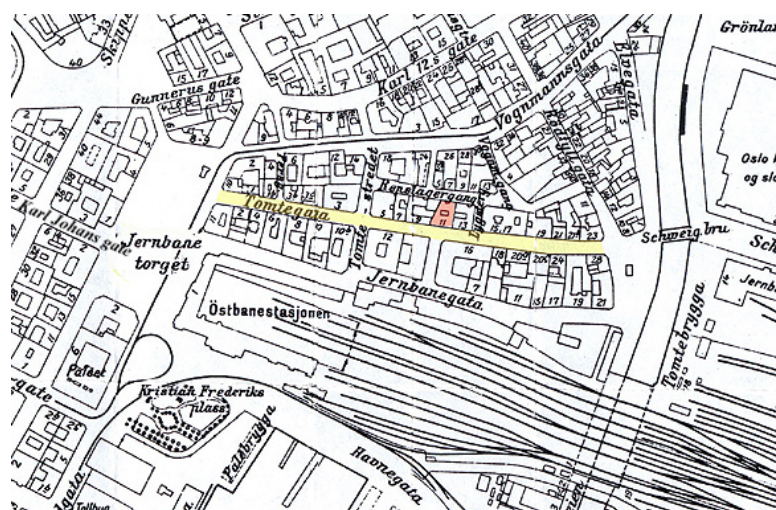
Erfaring 1: Tomtegaten 11 – et knallhardt møte med hovedstaden for en svært selvbevisst og parvenyaktig nordlending eller ”Jeg skal skape meg et Navn...”

«Det var i den tid jeg gikk omkring og sultet i Kristiania, den forunderlige by som ingen forlater før han har fått mærker av den...» (Knut Hamsun: *Sult* (1890), s. 1). Det hele startet i Tomtegaten 11 i 2. etg. i januar 1880 – stedet ligger nå antakelig der Burger King på Oslo S er. Den 20 år gamle Hamsun har kommet fra København og har fått refuset bondefortellingen *Frida*. Verket fins ikke lenger – det var antagelig også en dårlig Bjørnson-kopi og veldig sentimental, noe Bjørnson ikke la skjul på og rådet ham til å droppe forfatterbanen og heller bli skuespiller. Hamsun hadde i jula nemlig vært en tur på storgården til Bjørnson, Aulestad i Gausdal, for å høre hva Bjørnson synes om boka. Hamsun gikk i følge ham selv hele veien fra Kristiania og fikk så vidt audiens. De trodde han var full fordi han sklei på den bratte veien opp til gården.

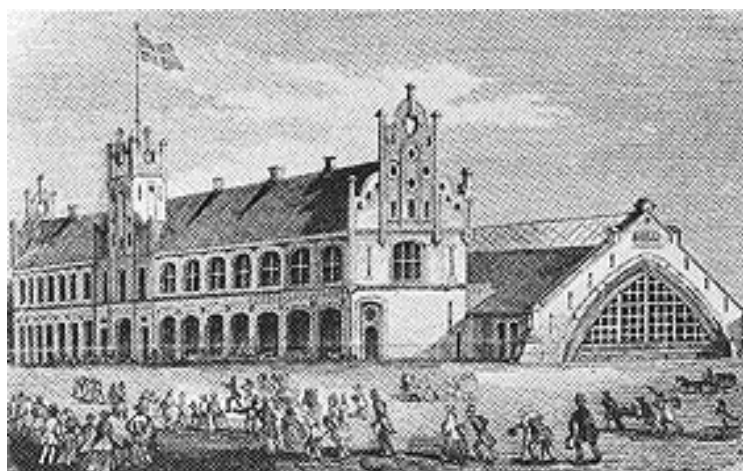
Bjørnsons gård under. Og anskaffelse av gård ble også Hamsuns drøm etter hvert og kontrastene til Tomtegaten var rimelig stor – Hamsun bodde i Tomtegaten i ca. fire måneder.

Bjørnsons Aulestad (slik det også står i dag)

Kartet fra 1940 viser Tomtegate i gult og nr. 11 avmerket i rosa. Hele området ble sanert på 1960-tallet

Til høyre ser vi hvordan Østbanen så ut da den var ferdig i 1854 - men allerede 25 år senere ble det gitt grønt lys for den nye bygningen som fikk avløsning av Oslo Sentral først på 1980-tallet. Illustrasjon fra NSB-annonse i St. Hallvard nr 3 1977.

Fra nettstedet <http://www.winnem.com/siec/nsommer.htm> kan vi lese følgende om dette:

"Knut Hamsun

I Dagbladets "Magasinet" av 9. juni 2001 kan vi lese at den unge Knut Pedersen bodde i Tomtegaden 11 i 1880, der han som 20-åring var i byen for å prøve og publisere et manus etter å ha blitt refusert i København. Pedersen, som senere skulle kalle seg Knut Hamsun, omtaler hotellet i romanen "Sult" som "huset med de to utganger" (Kilde: Oslo Byleksikon, 1938), noe som må henseile på at hotellet hadde utgang både mot Tomtegata og Repslagergang - se kartet nedenfor.

Det står videre i "Magasinet": "Vår 1880. Knut Pedersen begynner å bli utålmodig. Han bor i Tomtegata 11, på rett side av elva, men like fullt i Kristianias slumstrøk. Han begynner å gå tom for penger. Han skriver et brev til kong Oscar II og ber om hjelp til å skaffe ham "en beskjeftigelse". Han søker også jobb i Dagbladet, men får avslag". Hamsun-biografen Lars Frode Larsen uttaler i "Magasinet" at Hamsuns første møte med hovedstaden ble et nedslående bekjentskap. Bare etter et halvt år forlater han byen for å bli veiarbeider.

[...]Det var ikke Christianias beste strøk vertsparet hadde sitt losji i - kanskje nærmere tvert imot. Her lå kneiper og rimelige gjestgiverier av ymse slag, her blomstret prostitusjonen; her lå i det hele tatt en bydel der hele befolkningen ble oppfattet som kjeltringer og pakk av byens bedrestilte borgere. Så sent som i 1857 leser vi i et hefte fra Oslo Bymuseum: "Vaterland har til alle tider hatt dårlig ry på seg som tilholdssted for lyssky elementer av verste slag. Enten det skyldes den falleferdige bebyggelsen og de gamle, trange smug eller det nære nabolaget med havna, jernbanen og de andre store innfartsårene, så var fremdeles den gamle forstad byens beste fangstplass for bondefangere, luddere og andre menneskehaier."

Bildene under er fra strøket rundt gamle Østbanen og Hamsun bodde i huset på bilde nr. 3. Huset var da nytt. Bilde nr. 1 (tegning) er også fra Tomtegate, men her ser vi et logihus for reisende i eldre stil. Fra en liten småby på rundt ti tusen mennesker på begynnelsen av 1800-tallet vokste Christiania (Kristiania fra 1877, ofte skrevet "Xania") til Norges største by i løpet av 100 år. Det var 230 tusen innbyggere i 1900, 8 % av dem født i utlandet – i dag 550 tusen, hvorav 20 % født i utlandet eller med foreldre født i utlandet. Les også om "det store hamskiftet" i Norge fra 1850-tallet. Et begrep skapt av forfatteren Inge Krokann i 1942 og som står for "bytte av ytre form" eller "gjennomgripende endring".

Erfaring 2: Hammersborg Torg 6 og St. Olav plass 2 - "Ylajali", Hamsuns første femme-fatale-skildring – men hvem var hun egentlig...?

Innledning: På femten år – fra 1879 til 1895 skifter Hamsun adresse minst 50 ganger – rastløs fyr altså. Han er to ganger i Amerika (i til sammen fire år). Han er mye i København, flere ganger i Kristiania, bor hos vennen og poståpneren Frydenlund i Nordre Aurdal, særlig etter at han trodde han hadde fått tuberkulose i Amerika våren 1884. Han bor også lenge i Paris og på den danske øya Samsø. Hvis han var så lut fattig som *Sult*-helten fremstår, hvordan finansierte han reisene sine og livet sitt? Han fikk seg jo aldri en "ordentlig" jobb bortsett fra to år med veiarbeid som "grusteller" på Raufoss/Gjøvik.

Svar: Han tjente noe på skivingen, han lånte og fikk store pengebeløp av mange folk og han bodde gratis til tider. Og han sørget for at han ikke fikk familie og forpliktelser. Levde han spartansk? Generelt sett: Nei – på ingen måte. Han var i virkeligheten et ødeland når det gjaldt penger, spilte bort store penger på kortspill og casino, ga bort penger og drakk bort penger. Han likte også å kle seg fint og brukte også penger på bøker. Han likte antakelig også rollen som "the big spender". Som man sier om Ole Paus: Han levde fra hånd til munn på fem- og sekssifrede beløp. Men noen perioder var harde. Hans sulttilstand er mer av psykisk art og knytter seg antakelig heller til barndommens erfaringer. Familien var lutfattig og måtte til tider tigge mat på gårdene omkring i Ottadalen, en sidedal til Gudbrandsdalen. Familien flyttet til Hamarøy i Nordland uten at situasjonen endret seg noe særlig. Knut og søsteren ble satt bort til onkelen som behandlet dem meget strengt. Knut Hamsun fikk ble slått mer enn en gang i ungdommen.

Neste Kristiania-opphold: Hammersborg Torv 6, 3. etg. Stedet ligger omtrent ved dagens Deichmann eller OBOS og Hamsun bodde der sommeren 1886 før han dro til Amerika for annen gang Han både lånte penger og fikk penger til billetten. Bygningen er sanert. Bildet under er fra Hammersborg torg, men i hvilken bygning Hamsun bodde, har jeg ikke greide å finne ut av.

Men hva skjedde egentlig på St. Olavs plass 2 vinteren/våren 1880:

St. Olavs plass 2 ligger noen hunder meter lenger nede i gata fra Hammersborg. Og neste Kristiania-bolig for Hamsun i 1889, dvs. Torvgaten 18, 4. etg (finnes og filmes), ligger heller ikke langt unna. Romanen *Sult* skrev han imidlertid ferdig i Waldemar Thranes gt. 3, 4. etg. – og det er lenger øst i byen som de fleste Oslo-folk vet.

På nettstedet <http://www.olavsplass.no/omliteraturen.html> kan vi lese følgende:

"Knut Hamsun har forevige eiendommen St. Olavs plass 2 i sin gjennombruddsroman Sult fra 1890 hvor han beskriver en ung manns kamp for tilværelsen og hans spontane og sjelelige reaksjoner mens sulten river og sliter i ham.

Hovedpersonen følger etter to damer ned fra slottsbakken

" de dreiet om hjørnet ved Universitetsgaten og gikk like opp til St. Olavs plass.... Utenfor nummer 2, et stort fire etages hus, vendte de seg endnu en gang, hvorpå de gikk ind. Jeg lænet mig til en gasstolpe ved fontænen og lyttet efter deres skridt i trapperne; de døde bort i anden etage. Jeg træder frem fra lykten og ser opad huset. Da skjer noget besynderlig, gardinerne bevæger sig høit oppe, et øieblik efter åpnes et vindu, et hode stikker ut og to rart seende øine hviler på mig. Ylajali! sa jeg halvhøit, og følte at jeg blev rød"

Senere i romanen fantaserer hovedpersonen om han bor i St. Olavs plass 2 og at eieren heter J.A. Hapolatti

"En forlagen mand, et dyktig forretningshode, agent for alt mulig, tyttebær på Kina, fjær og dun fra Rusland, huder, træmasse, skriveblæk.... Hapolatti har været minister i ni år i Persien...det var mere end konge her, eller omtrent som en sultan... Ylajali, hans datter, en fé, en prinsesse som har tre hundrede slavinder og lå på leie av gule roser..."

Hvem var Ylajali i Hamsuns *Sult*? Bak navnet Ylajali skjuler det seg antakelig en reell person, nemlig hoff-frøken Ida Charlotte Wedel Jarsberg (f. 1855), yngste datter av grev Peder Anker Wedel Jarsberg i Larvik. Idas bror, Johan Caspar Herman, var kammerherre ved slottet hos Oscar 2. Sønnen til Idas onkel, baronen Herman Wedel Jarsberg på Bogstad, bodde på St. Olavs plass og der var hun ofte på besøk hos fetteren og hans kone. Og Hamsun var antakelig med henne, for i "Sult" skildrer han huset innenfra.

Hamsun fikk også audiens på slottet, men bare hos kammerherren og kongen ga ham flere hundre kroner i understøttelse etter å ha lest *Frida*. Boka var imidlertid for Bjørnson-inspirert og Bjørnsom var jo republikaner og antakelig lite populær i kongehuset. Hamsun hadde på den tiden altså en Ari Behn-tilbøyelighet for å si det sånn – eller kongefjesker – og hele livet var han opptatt av "de store menn" (som hadde hjulpet ham). Bildet av Ylajali ligger ikke på nett, men jeg har scannet en kopi fra Lars Frode Larsens store Hamsun-biografi - den eneste vitenskapelige biografi om den unge Hamsun. Det er ingen tvil om at Hamsun hadde et fysisk forhold til den fire år eldre kvinnen. Det kommer frem av de tidligere utgavene av *Sult*, men boka er redigert flere ganger og Hamsun har blant annet strøket et avsnitt der han skildrer et samleie med henne - hun løfter på skjørtene og gjør det mens de hilser kongen og fedrelandet... Ida Charlotte jobbet jo på slottet hos svenskekongen.

Den 25 år gamle Ida Charlotte Wedel Jarsberg levde altså et "bekymringsfullt bohem-liv" på den tiden. Hun hadde egentlig ønsket å bli malerinne og studerte en periode hos Hans Gude i Karlsruhe (hennes onkel) og også i München. Hun måtte altså ha hatt talent. Ida Charlotte hadde også radikale kvinnesakstendenser med kontakt med bl.a. Camilla Collett. Motvillig måtte hun avbryte sin kunstnerkarriere for å bli hoff-frøken ved slottet i Oslo – og den unge og ustadige bohemen Hamsun var kanskje en trøst og kanskje et opprør mot Wedel-Jarsberg-slekta (merk at Thomas "Rocco" Hansens virkelige navn er Erwin Johan Georg Wedel, jeg sier ikke mer). Senere gikk Ida Wedel inn i den kristne avholdsbevegelsen og ble regnet som en stor taler, hun var også redaktør i et tidsskrift. Det var ikke lett å realisere seg som kunstner på 1800-tallet, for en kvinne var det nesten umulig.

Nedenfor kan dere se bildet av Ida Charlotte Wedel Jarlsberg og huset på St. Olavs plass 2 der Hamsun-helten og Ylajali hadde sin date i 2. etg. over apoteket (det er ikke det samme huset som i filmen til Henning Carlsen fra 1966 – av en eller annen grunn...)

Over: St. Olavs plass i Kristiania, med nr. 2 midt imot – adressen til den kvinnelige hovedpersonen i *Sult* (1890). I samme hus bodde Ida Wedel Jarlsbergs fetter.

Til venstre: Hoffrøken Ida Charlotte Clementine Wedel Jarlsberg (f. 1855) – den sannsynlige inspirasjonskilde for *Sults* Ylajali-skikkelse.

Første skrivested: St. Hans gade 18 på Nørrebro i København – iscenesettelsen av seg selv som ”ensom, lidende og genial” eller ”Guds utstøtte”- ”Den moderne Job”

Hamsun har sommeren 1888 akkurat ankommet København fra sitt andre Amerika-opphold med Amerika-båten og tar inn på kvisten i St. Hans gade 18 på Nørrebro (i april 1889 flytter han til en annen adresse: Nordvestvej 25, 4. etg.) St. Hansgade 18 er en arbeiderbolig og er nylig oppført når han flytter inn og han sitter denne høsten og skriver første del av *Sult* oppe på kvisten (det som nå er 2. del). Ved inngangen er det i dag festet en minneplakett til høyre for inngangen og huset står omtrent som den gang. Lenger oppe på Nørrebro fins fortsatt stedet ”Kafe Helvede” (men nå under et annet navn), stedet der Hamsun en gang drakk seg full med vertinnen og var ”dus”. Alkohol og kvinner var ikke vanlig kost for den unge Hamsun. De fleste av hans venner i Amerika var avholds.

Men Hamsun skriver også på andre ting – og romanen må han legge til side for å skrive på oppdrag bl.a. *Fra det moderne Amerikas åndsliv* [1889] og *Lars Oftedal* [1889]. Begge er svært polemiske artikkelsamlinger der Hamsun kapper hodet av de aller fleste – eller rydder skogen for selv å få plass antakelig. Leser man dem kritisk, er mye av dette rent vrøvl, men vrøvlet er svært godt skrevet og drivende morsomt. Hamsun fikk etter hvert mange fiender, men også gode venner, særlig på venstresiden i samfunnet. Merk at Hamsun er politisk radikal på denne tida (og forsvarte anarkistene). Siden ble han reaksjonær, samme skjebne fikk Quisling. Og hva hadde skjedd med Fritjof Nansen, Norges store sønn, hvis han hadde levd like lenge som Hamsun? De var omtrent jevngamle – Nansen døde i 1930.

Bildet er fra Chicago-oppholdet vinteren 1886/86. Hamsun er trikkekonduktør – og en meget dårlig sådan, skal vi tro kildene. Han satt ofte og leste og glemte å rope opp stasjonene – eller husket dem ikke. Undertøyet var aviser og det knirket når han beveget seg.

Tiggerbrevet vist nederst her, er et av flere kroneksempler på hvordan han greier å hente penger ut av folks lommer, først ved å fremstille seg som et lidende offer og deretter på å appellere til folks filantropiske lengsler (nestekjærlighetstriksset). Nesten ingenting i brevet er sant, bortsett fra adressen og datoen og navnene. Hamsun hadde godt med penger denne høsten – og festet og turet svært mye, særlig på Cafe Bernina (i ”Strøget”). Det hadde han

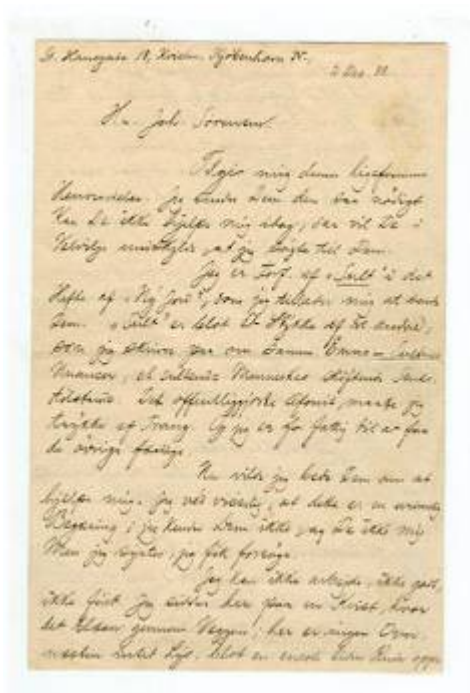
også i Kristiania *Sult*-vinteren” 1880. Omgjort til dagens verdi hadde han et dagsforbruk høst/vinter 1879/80 på rundt 300 kroner (ifølge Hamsun-forskeren Lars Frode Larsen) – et måltid mat på Dampkjøkkenet koste 30 øre.

Pengene kom fra væreier Zahl, ca. 2000 kroner i to porsjoner, i dag et sted mellom 100 og 200 tusen kroner. Men han fikk også flere hundre kroner av kong Oscar II via kammerherren på slottet. Zahl fikk aldri pengene sine tilbake selv om han prøvde via rettsapparatet. Og for en del Hamsun-forskere fikk de gjennom studier av denne saken kanskje svar på hvorfor Hamsun i så mange år hadde løyet på alderen. Han påsto at han var født i 1860 helt frem til på begynnelsen av 1900-tallet, altså ett år yngre enn han virkelig var. Da er han nemlig ikke myndig ved inngåelsen av Zahl-lånene i 1879 - og hefter heller ikke rettslig for dem. Men i tiggerbrevet til Zahl skriver han at han mer eller mindre at han er myndig. Myndighetsalderen var imidlertid 21 år den gangen, så Hamsun kunne spart seg løgnen, hvis han ikke ønsket seg et ”slingringsmann” eller planla flere Zahl-lån.

På nettstedet <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1255511.ece> kan vi lese følgende om Hamsuns *Sult*-brev:

”Usikker skjebne for Hamsun-brev

To viktige Hamsun-brev er for øyeblikket til salgs i et dansk antikvariat for 200 000 kroner. Det er sterkt ønskelig at disse brevene havner i offentlig eie i Norge eller Danmark, sier Ibsen-forsker og biograf Ingar Sletten Kolloen.

Brevet er stilet til den norske forleggeren og rikmannen Johan Sørensen (1830- 1918) i Kristiania (Oslo). Det er en særdeles velformulert bønn om hjelp til overhodet å kunne overleve, så han kunne få skrevet ferdig "Sult" og andre påtenkte skrifter.

Han tenkte nok aldri tanken selv, den sultne unge forfatteren Hamsun, at tiggerbrevet han forfattet på en iskald kvisthybel på Nørrebro i 1888, skulle verdsettes til hele 200 000 kroner over hundre år senere. Som ett av to brev, er det nå lagt ut for salg ved Vangsgaards Antikvariat i København på vegne av en anonym eier. Ved Nasjonalbiblioteket i Oslo diskuterer man for øyeblikket hvorvidt brevene skal kjøpes inn til deres samling.

- Det er ennå ikke avklart om det blir kjøp i denne saken, sa Sigbjørn Grindheim ved Nasjonalbiblioteket til Aftenposten i går ettermiddag. Grindheim understreker at brevene er materiale som biblioteket normalt vil ønske å sikre seg. På grunn av den høye prisen, er det likevel usikkert om dette vil la seg gjøre, noe han karakteriserer som beklagelig.

- Vil det bli aktuelt å søke om ekstern finansiering for å sikre seg brevene?

- Regelen er jo at vi bruker egne midler i slike saker. Det har vært tidligere enkelttilfeller der en har benyttet seg av ekstern finansiering, men en slik løsning har foreløpig ikke vært oppe til vurdering i denne saken.

Forløper til "Sult".

"Det var i den tid jeg gik omkring og sulted i Kristiania, denne forunderlige by, som ingen forlader, før han har fået mærker af den ..."

Slik lyder første avsnitt i Knut Hamsuns "Sult" fra 1890. Tekstutsnittet under er hentet fra det tidligste av de to brevene som nå er til salgs, og er datert 2. desember 1888.

"Jeg kan ikke arbejde, ikke godt, ikke fint. Jeg sidder her paa en Kvist, hvor det blæser gennem Væggene; her er ingen Ovn, næsten intet Lys, blot en eneste liden Rude oppe i Taget. Jeg kan heller ikke godt gaa ud nu, siden det blev koldt, det er for smaat med Klæder. Naar bare Vaaren kom engang; men det er mange Maaneder til Vaaren. Med Madvarer har det ogsaa været saa rent galt; mange Gange i Sommer har det været ganske ude med migt."

Transkripsjon, Hamsun-brev 1, 2. december 1888:

St. Hansgade 18, Kvisten, Kjøbenhavn N., 2 Dec. 88.

Hr. Joh. Sørensen.

Tilgiv mig denne ligefremme Henvendelse. Jeg sender Dem den saa nødigt. Kan De ikke hjælpe mig idag, saa vil De i Velvilje undskylde, at jeg søgte til Dem.

Jeg er Forf. af "Sult" i det Hefte af "Ny Jord", som jeg tillader mig at sende Dem. "Sult" er blot ét Stykke af tre andre, som jeg skriver paa om samme Emne - Sultens Nuancer, et sultende Menneskes skiftende Sindstilstande. Det offentliggjorte Afsnit maatte jeg trykke af Trang. Og jeg er for fattig til at faa de øvrige færdige.

Nu vilde jeg bede Dem om at hjælpe mig. Jeg véd visselig, at dette er en urimelig Begjæring; jeg kender Dem ikke, og De ikke mig. Men jeg syntes, jeg fik forsøge.

Jeg kan ikke arbejde, ikke godt, ikke fint. Jeg sidder her paa en Kvist, hvor det blæser gennem Væggene; her er ingen Ovn, næsten intet Lys, blot en eneste liden Rude oppe (side 2) i Taget. Jeg kan heller ikke godt gaa ud nu, siden det blev koldt, det er for smaat med Klæder. Naar bare Vaaren kom engang; men det er mange Maaneder til Vaaren.

Med Madvarer har det ogsaa været saa rent galt; mange Gange i Sommer har det været ganske ude med mig - Edvard Brandes har reddet mig et par Gange; saa har jeg skrevet lidt i "Politiken" for, hvad jeg har faaet af Brandes, saa har Pengene gaaet imens - og det samme har været det samme. Saa blir man jo lidt forkommen tilsidst, ganske mat; saa kan man ikke skrive godt, og saa stikker man bare i at græde, naar man ikke faar det til.

Jeg vil ikke vække Medlidenhed, jeg vil bare prøve at begrunde lidt min urimelige Bøn, saa De maaske kan undskylde den lidt.

Straks "Sult" udkom, fik jeg Tilbud fra to Forlæggere om Forlag af senere Arbejder; Philipsen ga mig ogsaa 100 Kroner til en liden Tur; men saa skulde jeg købe Sko, betale lidt Skyld o.s.v., og saa blev jeg jo fattig igen. Imidlertid mangler ikke mit Arbejde Forlægger, (side 3) naar jeg faar det færdigt.

*Indlagte Breve og Udclip beder jeg ærbødigt om at faa tilbagesendt - de første Roser; jeg har sat Pris paa, paa min Vej. Jeg faar nu haabe paa Deres Svar - til det kommer.
I Ærbødighed*

Knut Hamsun

Bildene under fra dagens Nørrebro – der Hamsun festet og ”sultet”...

St. Hans gade i dag, nr. 18 ligger til venstre her

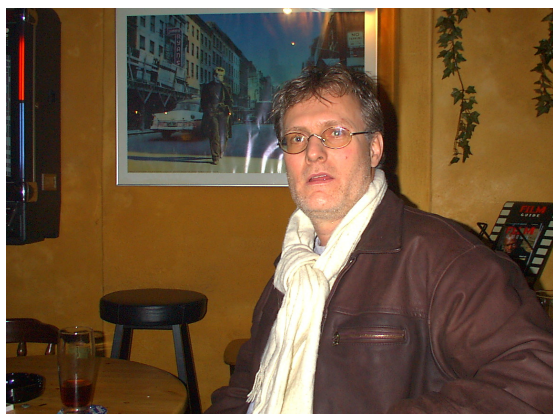
Lars Saabye Christensen leser fra "Halvbroren" foran St. Hans gade 18 i København 2002 etter å ha fått Nordisk Råds litteraturpris

Lars S., den norske ambassadøren i København og litteraturhistorikeren Rottem foran Hamsun-plaketten

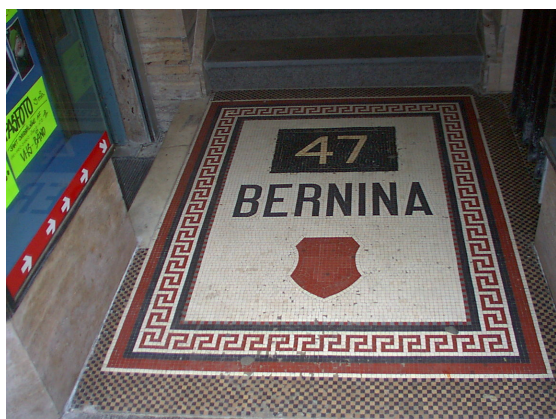
Og så var det på bar med Hamsun-forskerne, på Cafe a Porta, Amalie og Erik Skram stambar på Kongens Nytorv ved Det kongelige Teater der Holberg fikk sine komedier oppført...

Og et lite alenebesøk på Kafe Helvede, dagens versjon

Cafe Bernina i Strøget, norske og danske forfatteres stamsted i 1880/90-åra slik det ser ut i dag – et traurig kontorlokale

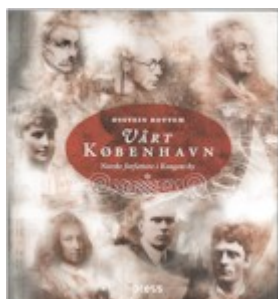
Men her ser du inngangen opp trappa til kafeen...

Og en vinbutikk med samme navn rundt hjørnet

Mer om *Sult*-tiden i København høsten 1888

Fra nettstedet <http://www.hamsun.no/kobenhavn.html> skriver litteraturforskeren Øystein Rottem om denne tida:

Øystein Rottem: Knut Hamsun og Nørrebro (Utdrag)

To ganger dus med vertinnen på Helvete

Den 17. juli 1888 la den danske atlantehavsdamperen *Thingvalla* til kai i København. Blant passasjerene befant det seg en høyreist nordmann. Da skipet anløp Kristiania, sto han ved rekken og kikket inn på husene som det blinket så lystig i vinduene fra. Men han gikk ikke i land. Han vendte ryggen mot den norske hovedstaden og belaget seg på å krysse Kattégat. Muligvis kan det bero på tilfeldigheter at Hamsun valgte København framfor Kristiania. Men høyst sannsynlig lå det dypt personlige motiver bak.

I Sankt Hans Gade, omtrent midtveis mellom torget og Søerne, ligger nummer 18. Her flyttet Knut Hamsun inn en sommerdag i siste halvdel av juli 1888. (Klikk på kartet for større gjengivelse.)

Hamsun hadde vært i København én gang tidligere – som tjuetåring – et par korte uker rundt jule- og nyttårstider 1879-80. Den gang hadde han i ungdommelig overmot dratt dit for å levere et manuskript til den mektige Frederik Hegel i Gyldendal. Selv hadde han stor tro på *Frida*, en romantisk bondefortelling i Bjørnsons ånd, men framstøtet ble ikke kronet med hell. Det finnes flere versjoner av historien om hvordan det hele forløp, men ett står i alle fall fast: manuskriptet ble refusert, og Hamsun led dermed et forsmadelig nederlag som skar dype hakk i hans den gang noe oppblåste selvbilde.

Hamsun, som på den tid bar navnet Knut Pederson, trøstet seg med at Bjørnsons stilidealer ikke var på mote, mens han slikket sine sår. Som tjuetåring var Hamsun ingen begersvinger, men skal man tro ham på hans ord, druknet han sine sorger i den københavnske vertshusverden. I et brev til Bjørnson beretter han om en kveld på caféen

Helvede der han *drak 2 ganger dus med vertinden og kaldte hende mon cher ami!*

Senere oppsøkte han dikteren Andreas Munch, som hadde oppholdt seg mange år i København, hadde en stor bekjentskapskrets, holdt litterær salong og bodde sentralt i **Kronprinsessegade 28 i Nyboder**. Slik det sømmet seg for en berømt, om enn falmende, som ham. At Munch ikke stilte seg helt avvisende til fortellingens litterære kvaliteter og berømmet den unge dikter for hans *store poetiske evner*, var et plaster på såret. At han dessuten rådet Knut til å gå til et annet og mindre kjent forlag, inngav håp. Men uansett motgang eller betinget ros: den tjueårige Hamsun lot seg ikke vippe av pinnen.

I et brev til velynderen Zahl, som hadde beskikket ham de penger som gjorde Københavnreisen mulig, forklarer han fiaskoen med at julemånedet ikke var den rette tid til å finne en forlegger. Men oppholdet hadde ikke vært bortkastet av den grunn: *jeg har (...) samlet mig stof for et helt års litterært arbejde, jeg har fåt mere udstrakt menneskekundskab og mere utvidet syn på livet i de forskälligste retninger (...) Ligeledes har jeg skaffet mig lidt scenisk kundskab, d.v.s. jeg har studeret lidt af theaterväsnet hernede, jeg fik nemlig fri adgang som norsk literatus.*

Om Hamsun fikk anledning til å se Henrik Ibsens *Et dukkehjem*, som hadde premiere på **Det Kongelige Teater** den 21. desember, vites ikke. Pengene var uansett i ferd med å ta slutt, og Hamsun innså at han i denne omgang ikke hadde noen framtid som forfatter i Kongens By. Slukøret eller med krum hals – det er ikke så godt å si – vendte Hr. Pederson nesen mot Kristiania straks over nyttår.

Farlig mann med vingslag i brystet

Det er sommeren 1888, og Hamsun er tilbake i nederlagets by. Like sikker som morderens drift mot å vende tilbake til åstedet, like sikker er taperens trang til å vinne oppreisning der tapet fant sted. Var det derfor Hamsun valgte å dra direkte til København denne sommeren? Han må ha ant at noe var i ferd med å løsne. Hadde han litterært sprengstoff med seg i kofferten da han krysset Atlanteren? Var han begynt å skrive på det som skulle bli gjennombruddsromanen *Sult*? Ifølge uttalelser han selv har kommet med senere, hadde han ikke det. Men stoffet var innenfor nærmeste rekkevidde, og ganske snart etter at han flyttet inn i Sankt Hans Gade skulle det løsne for ham. Her altså, i den dansk-norske felleslitteraturens hovedstad, der alle de tunge og betydningsfulle litterære institusjonene lå, den by som hadde påført ham hans første litterære sår, her, og ikke i Kristiania, på Toten, i Aurdal, i Elroy, Wisconsin, Minneapolis eller Chicago, men nettopp her, i Kongens By, skulle det løsne for Knut Hamsun.

Like blakk som han var da han dro fra København første gang, like blakk var han da han vendte tilbake for annen. Historien vil ha det til at han pantet frakken for å skaffe penger til husleie for det billigste værelset han kunne finne – et *hummer* som danskene kaller det – på kvisten i Sankt Hans Gade. Her levde han *incognito*. Knappt noe menneske i byen kjente til hans eksistens. Unntatt én!

På båten hadde han truffet en gammel bekjent fra Amerika, professor Rasmus B. Andersson ved University of Wisconsin i Madison, den første mann han oppsøkte under sitt første Amerika-opphold – med anbefalingsbrev fra Bjørnson. Andersson fikk straks

den skittviktige unge mannen i vrangstrupen. Han var nå amerikansk sendemann til Danmark på fjerde året og ble ikke mildere stemt til Hamsun da denne ved et tilfeldig møte under overfarten hadde fortalt ham at det sorte båndet han bar på jakkekraven, var festet der til minne om anarkistene som ble henrettet etter massakren på Haymarket i Chicago. I sine memoarer forteller Andersson at han gikk direkte til politiet og ba dem holde øye med den farlige norske anarkisten som nettopp hadde ankommet landet, og ifølge den samme Andersson skal Hamsun ha blitt skygget dag og natt uten at han selv la merke til det.

Hvis dette er sant, så er det en fantastisk historie. Men som tilfelle er med så mange andre anekdoter, er det også grunn til å ta denne med en klype salt. Hamsun har selv avvist den som rent oppspinn. Med den kjennskap vi har til Anderssons personlighet, er det imidlertid slett ikke utelukket, ja, endog sannsynlig at han kontaktet politiet. At de fant det bryet verdt å overvåke den bleke og forhutlete nordmannen, er likevel lite trolig. Om de gjorde det, kan man bare få svar på hvis man tar fatt på den tidkrevende oppgaven det vil være å gå gjennom politiets arkiver fra *anno dazumal*. Hittil er det ingen som har funnet det slitet verdt.

Om så var, ville det neppe ha vært noen anstrengende forfølgelse. De første ukene i København var Hamsun lite mobil. Han holdt seg for seg selv, i ro, oppsøkte ingen, oppholdt seg for det meste på sitt lille kvistværelse. Og skrev! Skrev som om det gjaldt liv og død, drevet av den samme galskap som han gjennom hele livet ble rammet av når dikterdemonen slo klørne i ham: *Jeg føler Produktionslysten slaa i mit Bryst som en Fugl, der slår desperat med Vingerne*, skriver han i et brev litt senere på høsten. *Jeg er ikke istand til at komme bort fra det. Min Bok! - min Bok! Om de fine fortoninger - . Jeg vilde gjennemgrave Sjælens fjerneste Fortoninger - jeg vilde la dem lytte til Mimosernes Aandedrag - hvert ord som hvide Blændende Vinger - sproglige Speilbevægelser. - Det skriker i mig af Længsel efter at begynde! - Jeg har ikke tid at vente - Produktionsdjevelen gir mig ikke Fred! Nu er Tidens Fylde! - Nu skulde min Bok komme!*

Tjue øres rugbrød på et kvistværelse

Boka han taler om, er den som i underkant av to år senere skulle utkomme under tittelen *Sult*. Og som *Sult*-heltens er også Hamsuns lommebok tom der på kvisten i Sankt Hans Gade. Han har ikke penger til mat, ikke til klær, ikke til oppvarming, ikke til lys, der han sitter og skriver de første tretti sidene av *Sult*. Et rugbrød til tjue øre, uten smør, uten pålegg, utgjør to dagers forpleining. Et par ganger den første tiden er han helt på felgen. Han har pantsatt alt han eier. En gang spiser han ikke fire døgn i trekk, sitter og tygger på fyrstikkstumper for å holde den gnagende tomhetsfølelsen vekk. Han sulter og fryser, og Sankt Hans Gade er et utmerket sted å sulte og fryse på. Selv slik gaten ser ut i dag, bringer den tankene lett hen på atmosfæren i *Sult*.

Men Hamsun fekte seg gjennom. Det er ikke første gangen han lider nød. Og han har alltid klart å karre til seg det nødvendigste for å overleve. Før har han tatt seg arbeid av ulikt slag. Men nå er det slutt med det. Nå har han definitivt bestemt seg for å leve av sin penn. Også før har han skaffet seg noen slanter ved å levere artikler til aviser og tidsskrift. Det gjør han nå også, selv om dette stjeler dyrebar tid fra det som virkelig teller, for tanken på den nye, romanen spøker hele tiden i bakhodet på ham.

Skjellsettende møte i Politikens hus

København var ikke noe dårlig valg for en ung norsk dikter som ville opp og fram. Det var Skandinavias kulturelle hovedstad, og nordmenn – ikke minst norske kunstnere og forfattere – hadde en høy stjerne i byen. Dessuten var det i ferd med å skje et mentalitetsskifte – et skifte der grunnen var i ferd med å beredes for det menneskesyn og estetiske uttrykk som Hamsun arbeidet med. Han kom for sent til å høre Georg Brandes' foredrag *Aristokratisk radikalisme*, der filosofen bak det moderne gjennombrudd på en bejaende måte introduserte Nietzsche i Norden. Men Nietzsche lå i luften. Det gjorde også Schopenhauer og Dostojevskij. Den realistiske og samfunnsorienterte tendensdiktingen, tuftet på positivisme, rasjonalisme, utilitarisme, sosial indignasjon og demokratisk sinnelag, var på retur. Nå var tiden moden for det geniale unntaksmenneske, det individuelle særtilfelle, det delikate sjeleliv. Nittitallets mystisisme, irrasjonalisme og innadvendte sjelemaleri var på vei.

Men fortsatt var brødrene Brandes de toneangivende i dansk åndsliv. De var smaksdommere og trendsettere, og satte de ikke normen selv, visste de i det minste hvilken vei vinden blåste. Og Hamsun hadde aldri rygget tilbake for å oppsøke de som telte, de 'riktige' personene, de som hadde innflytelse. Georg Brandes hadde vært et av hans ungdoms store idealer. Denne mann har simpelthen lært meg det lille jeg kan, skriver han i et brev til broren Edvard samme høst. Og kanskje var ærefrykten for Mesteren fortsatt for stor, for det var broren han oppsøkte da han for første gang skulle vise noen det han satt og skrev på. Hovedgrunnen var nok likevel at Edvard var redaktør av Politiken, og det var i redaksjonen her, i det berømte Politikens hus på **Rådhusplassen**, Hamsun en tidlig høstdag troppet opp med manuskriptpakken i hånden.

Denne gang fikk audiensen et annet forløp og et annet resultat enn da han stilte opp i Gyldendal med *Frida* i desember 1879. Edvard Brandes var en annen enn Hegel, tiden var en annen, ikke minst var Hamsun en annen. Denne gang hadde han noe å fare med.

Hvilket inntrykk Hamsun og manuskriptet hans gav på Edvard Brandes, kjenner vi fra memoarene til den svenske forfatteren Axel Lundegård, en nær venn av Brandes som han straks etter fortalte om episoden til. *Et mer forkomment menneske har jeg sjelden sett*, beretter Brandes. *Ikke bare at klærne hans var fillet. Men det ansiktet! Som De vet, er jeg ikke sentimental. Men den mannens ansikt grep meg*. Brandes tok mot pakken, men så straks at manuskriptet var for langt for avisen. Det sa han og ville gi det tilbake. *Men i det samme så jeg uttrykket i øynene hans bakom lorgnetten.... og jeg kunne ikke bringe noe avslag over mine lepper*. Han lovet å lese det, tok det med seg hjem, ble straks grepet. *Det var ikke bare talentfullt. Det var mer. Det var noe av en Dostojevski....*

Badstuestræde 11, midt på bildet, huset Københavns studentersamfunn på 1880-tallet. Her holdt Knut Hamsun to suksessfulle foredrag med blant andre Georg Brandes på første benk. (Klikk på bildet for større

gjengivelse)

Øystein Rottem: *VÅRT KØBENHAVN - Norske forfattere i Kongens by - 2000 - sidene hh til hh*
Gjengitt med tillatelse av Forlaget Press
Boken er designet av Subtopia

ISBN 82-7547-069-2

Øystein Rottem er litteraturkritiker og forsker. Kritiker i dagspressen fra midten av 70-tallet, fra 1994 hovedanmelder i Dagbladet. Han har skrevet en rekke bøker, blant annet: *Sigurd Hoel. Et nærbilde; LystLesninger. Åtte essays om kjønn og identitet i norsk litteratur; Gudommelig galskap. En biografi om Knut Hamsun for unge lesere og Norges Litteraturhistorie bind 6-8*. Stipendiat og lektor ved Universitetet i Tromsø, 1977-1984, lektor ved Universitetet i København 1985-1991, gjesteprofessor ved Universitetet i Wien 1991-1992. Øystein Rottem har bodd i København i 15 år.

Terje Stemland i Aftenposten 17. oktober 2000:

”Vårt København” er ikke bare en velskrevet, til dels sprudlende og innforlivet bok om store norske forfatters forehavender i København, interessante tidsbilder, kulturhistorie på sitt beste. For alle som har lagt sin elsk på denne storartede by, og vi er mange, kan den faktisk anvendes som pub- og restaurantguide i dag, som håndbok i byens severdigheter. (...) Dette er s’gu en dejlig bog!

Siste skrivested

Sult ferdigskrives (så å si) i løpet av et halvt år i Waldemar Thranes gate 3 (Kristiania 1889/90) og Hamsun reiser i april til København for å gi ut boka som kom ut i mai/juni på Philipsens forlag. Setterne uttalte at det var det mest pertentlige manus de noen gang hadde sett, og det sies at Hamsun skrev boka ferdig mens de første sidene gikk i trykken (det hastet altså, han hadde holdt på i snart to år og manglet penger – igjen...).

På nettstedet

www.dagbladet.no/kultur/2000/09/14/219163.html kan vi lese følgende om dette:

”Bretter ut Hamsuns sjelsliv

Kolloen skriver ny biografi

Ingar Sletten Kolloen har fått direkte adgang til Knut Hamsuns sjelsliv når han nå skriver en ny biografi om forfatteren. Kolloen skal studere papirene fra Hamsuns år i psykoanalyse.

AV **UNN CONRADI ANDERSEN**

Torsdag 14. september 2000 10:15,
oppdatert 1:10

RELATERTE SAKER

- [Hamsun, Knut](#)
- Tilhører privatlivet [04.09]
- [Hamsuns datter ble lobotomert](#) [03.09]
- [- Jeg er saa Blind](#)
[15.12]
- [- Kongen har tilgitt Hamsun](#) [24.10]
- [Hamsun på ironisk distanse](#) [04.09]
- [Les artikkelen senere](#)
- [Utskriftsvennlig versjon](#)
- [Tips en venn om saken!](#)

- Gyldendal har hatt moralske innvendinger mot å bruke dette materialet, men har nå bestemt seg for å granske det, forteller Kolloen.

HAMSUNS TANKER: Knut Hamsun vranger mye av sjela si i det psykologiske mesterverket «Sult». Han la sin siste hånd på romanen da han bodde her i Waldemar Thranes gate 3. I dag er huset revet, men Ingar Sletten Kolloen vil gjenreise sporene etter dikteren.

Foto: OLA SÆTHER

Store ressurser

Journalisten og Tor Jonsson-biografen skal følge Hamsuns liv og forfatterskap fra fødselen i 1859 til han døde i 1952, samt hans ettermæle og påvirkningskraft fram til i dag. Kolloen vil finne ut hvordan Hamsun-spøkelset huserer med oss i vår tid. Biografien skal være ferdig om to år - 50 år etter Hamsuns død.

Forlaget har satt ned en gruppe på fire personer som skal jobbe sammen med Kolloen. Mye av ressursene vil gå med på å granske Johannes Irgens Strømmes papirer fra Hamsuns år i psykoanalyse. Disse papirene er kodet på en spesiell måte, og det er noe av grunnen til at forskere ikke har gått løs på oppgaven tidligere.

Skepsis

- Jeg har alliert meg med en av landets fremste psykiatere for å analysere papirene, forteller Kolloen, som ikke vil ut med hvem dette er.

Knut Hamsun var en av de første i Norge som underkastet seg en fullstendig psykoanalyse.

Rundt 1926 var metoden sett på med stor skepsis, men dikteren flyttet fra Nørholm til Oslo for å få maksimalt utbytte av behandlingen.

I seks måneder lot dikteren seg underkaste Strømmes undersøkelse av drømmer og sjelsliv. I et brev til kona Marie forteller Hamsun at behandlingen hjalp ham mot å være redd mennesker. På et tidspunkt tvang han også Marie til å gå i analyse. Hamsun håpet også at psykologtimene skulle hjelpe ham å skrive igjen.

Kolloen tar mål av seg til å være en god psykolog når han gransker Hamsuns liv.

Hamsun var et totalt splittet menneske. Jeg tror mennesket formes i de første barneårene og i relasjon til foreldrene sine. Papirene fra psykoanalysen kan blant annet kaste lys over dette."

Så starter forfattereventyret for fattiggutten og askeladden Knut Pedersen, alias Knut Hamsun – men det er ofte ”konge for en dag, trell for et helt liv”. Han sier selv på slutten av livet at han etter hvert bare ble et ”instrument for kunsten” – og mye av det menneskelige i ham gikk tapt... Troen på Hitler og nazismen var allikevel det verste – og familien, særlig kona Marie, behandlet han ikke særlig pent – for å si det mildt... Den fordums kvinneelsker, radikaler og

anarkist var blitt en koneplager, gammel og reaksjonær...

Cecilia, Arild, Knut, Ellinor og Marie Hamsun, Nørholm 1940

Spill lydfil og hør den gamle Hamsuns stemme: <http://www1.nrk.no/nett-tv/klipp/7321>

Se bildegalleri under:

KNUT HAMSUN

FASZINIEREND UND LEBENDIG

★ [Bücher](#)
[Galerie](#)
[Zitate](#)
[Biographie](#)
[Gesagt über Hamsun](#)
[Hamsun im Welt](#)
[Info](#)

★ Galerie - Bilder von Knut Hamsun

(Hamsun - 1950)

Knut Hamsun - 1871 (12)

Knut Hamsun - Tranøy 1874 (14)

Knut Hamsun 1884 (25) - buskonduktør Chicago

Knut Hamsun - 1890 ?

Knut Hamsun - Dagbladet

Knut Hamsun - 1890 (31)

Knut Hamsun - 1890 (31)

Knut Hamsun - 1908 (49)

Knut Hamsun & Marie - bryllup 1909

Knut Hamsun - 1920

Marie Hamsun, Knut & "Dux" - Nørholm 1925

Knut Hamsun - Nørholm 1927 (68)

Knut Hamsun 4. August 1929 (70)

Knut Hamsun - 1930

Familien Hamsun, 1926

Knut Hamsun, Nørholm "Dikterstuen" - 1930

Knut Hamsun - Busstop, Grimstad 1941 (82)

Knut Hamsun - 1930

Knut Hamsun & Marie - 1930

Tore, Ellinor, Cecilia, Marie & Knut Hamsun - 1935

Knut Hamsun -

Knut Hamsun - 1945

Knut Hamsun - 1930

Knut & Marie Hamsun - ?

Cecilia, Arild, Knut, Ellinor & Marie Hamsun, Nørholm - 1940

Knut Hamsun - 1941

Knut Hamsun - Grimstad Ret 1947 (88)

Knut Hamsun - Grimstad Ret 1947

Knut & Arild Hamsun - Nørholm -1950

? = Jahr, Ort unbekannt

NB: Sie sind herzlich eingeladen, weitere Bilder zu schicken, die hier noch nicht vorhanden sind, solange sie von hoher graphischer Qualität sind. Falls Sie genauere Auskünfte über die Bilder haben, würde ich sehr gerne [von Ihnen hören](#).

Knut Hamsun Online | www.hamsun.dk | ©1997-2007 | [kontakt](#) |

We www.hamsun.dk